

הַעֲרָכוֹת וְדַבְרֵי-בִקְרָת

חלוצי המדע העברי הרפואי באמריקה

(ד"ר א. א. פריד וד"ר מ. אינהורן)

מאת חיים ליף

א. ד"ר אלכסנדר אלטר פריד

בותי. ד"ר פריד חונך בעיירת מולדתו הקטנה שבפוליסיה, דילאטיץ, וב-ישיבת ואלוז'ין. רע היה לחבורת התלמידים הדגולה, שלאחר מכן נתפרסמה בעולם הספרות, המדע והתחייה העברית כמנוח ד"ר פינחס חורגין, ויבל"ח ד"ר ה. ל. גורדון, יצחק ריבקינד ועוד. ד"ר פריד, שגמר את חוק לימודיו כרופא באוניברסיטת סט. לואיס, התמיד באהבתו הראשונה — הלשון העברית, חקר שרשיה והסתעפות צורות מליה. כרופא ומנתח מומחה התנכר במנהגיו וביחסו ל"לקוחותיו". לא זו בלבד שלא היה רודף בצע ולא נתן דעתו על שכרו, אלא שבהרבה מקרים, כאשר ידע על רוע מצבם של חוליו, ויתר ויתור גמור על דמי טרחתו.

כרופא וכאדם לא ביקש ד"ר פריד את המנוחה ואת המרגוע. הוא נענה ברצון לכל קריאה לעזרה, עצה ותוריה. כששמע על קיפוח שנתקפת ידיד, או אפילו מכיר סתם, לא נח ולא שקט עד שהמעוות בא על תיקונו. ד"ר פריד "שש אלי קרב" למען הצדק והיושר כפי שנצטיירו בהכרתו ובמקום שנדמה היה לו שנעשה בו עוול לא נשא פני איש. גירסת חייו היתה: "יקוב הצדק את ההר" והוא לחם את מלחמת הצדק "לשמה", מבלי לבקש טובת-הנאה לעצמו.

איש בעל מצפון ער ורגיש היה ד"ר פריד ומעמיד דברים על חודו של עיקרון. במשך עשרים שנים שימש רופא בישיבה-אוניברסיטה, מלבד מלאכתו כרופא בבית חולים, ולימד פרק בתורת הבריאות. אף

התחייה העברית — כמה פנים היו לה והיא לא פסחה גם על מקצוע הרפואה. ובדין שלא פסחה, שהרי הרפואה דבוקה ואחווה בכל גילויי יצירתנו מאז ועד היום. גדולי חכמינו ואדירי רוחנו נאחזו בענף הרפואה וחותמה טבוע גם על יצירתם מחוץ לתחומי המקצוע הזה והוא שימש אצל רבים מהם אבי-בנין לתפיסת-עולמם הבריאה והתקינה.

עם התעוררותו של הרעיון הלאומי היו בין נושאי דגלו, חולמיו ולוחמיו כמה רופאים יהודים מהוללים. היה לא מעט מן הסמל בהצטרפותם לרעיון ולתנועה של תקימת ישראל והגשמתו של חזון הדורות של רופאים כד"ר ליאון פינסקר, ד"ר מכס נורדוי וד"ר יחיאל צ'לינוב ורבים אחרים. שלא הסתפקו בריפויים של יהודים, אלא ביקשו להעלות ארוכה לשכר בת עמם. וכבעבודה הלאומית הכללית, כך קמו כדורות האחרונים גם בתחום התחייה העברית רופאים יהודים שהתמכרו לטיפוח מקצוע מדע הרפואה בעברית ועבודתם זו היתה להם למשאת-נפש, לאהבת חייהם הגדולה.

בין חלוצי המדע העברי הרפואי, וביותר — בין מטפחי הלשון העברית הרפואית באמריקה, היו ד"ר אלכסנדר-אלטר פריד וד"ר שמעון אינ-הורן, שמתו בריוח של שבועים. אחד בארץ-ישראל והשני בניו-יורק וחייו צוררים בחיי אדמת המולדת העברית.

1. אישיותו

רחוקים היו שני האנשים האלה זה מזה מרחק רב בדרכי חייהם, בתכונותיהם, מיוזגם ומיטענם התר-

מדוייקת והמדעית של המונח הלועזי. זהירותו של ד"ר פריד לא נבעה מפוריום מופרז, אלא מאחריות כלפי אופייה המיוחד של הלשון העברית, לדרכי התפתחותה, לחוקיה, לגיזרותיה ולגזירותיה.

שיטה זו שנקט ד"ר פריד, שיש לנצל קודם כל את האוצרות הלשוניים הגנוזים בספרותנו העתיקה ולמצוא בהם סמוכים למונחים רפואיים, היתה לקו במאמריו החשובים "משקלי מונחי מחלות ומומים מקראיים" («הרופא העברי», חוברת א', 1945); «טרמינולוגיה אנקולוגית עברית» (שם, חוברת ב', 1945); וכן גם במאמריו «הערות לרשימת מונחים רנטגניולר-גיים» (שם, חוברת ב', 1946); וחוברת א', 1947), ו«השיטה ואבזרי השיטה בקביעת מונחים» (שם, חוברות א' וב', 1948 וחוברת ב', 1949). במאמר האחרון הזה בחן ובדק את השיטה «האטימולוגית» ביצירת מונחים ומע-ביר תחת שבט ביקורתו את חידושיהם של החכמים הרפואיים ד"ר מ. בן-עמי וד"ר א. גולדשטיין, האחרון עובד וחוקר חרוץ רב-הזכויות ביותר בשדה הרפואה העברית. ד"ר פריד גילה במאמריו אלה את מגרעות המונחים שהונחו לפי שיטה זו מבחינה דקדוקית ומשמעותית. מזוין בידיעות עמוקות בלשונו וחרש פילולוגי-הגיוני היתה סתירתו — בנין.

וכדרכו בלשון הרפואה, כך דרכו בחקר הלשון בכלל, כב«שמות שנס-תכחו שרשיהם» («בצרון», ניסן, אייר, תש"ו — השרשים «אי», «הי», «צ» ועוד); וכן גם במחקר על השרוש «רג» (שם, ניסן, תש"ט). להנחותיו הוכחותיו והשערותיו הוא מבקש ומוצא סמך אצל המדקדקים העבריים בימי הבינים ובתקופה החדשה, וכן גם אצל כמה מן החוקרים הלועזיים. אגב חקר השרשים הפיץ אור חדש על כמה פסוקים קשי הבנה וביאור בתנ"ך (כגון במאמרו «מזרים — שרשו והוראתו», «חורב», כרך י', חוברת י"ט-כ', אלול, תש"ח).

רק מעט מדבריו הספיק ד"ר פריד לפרסם. רוב כתביו הצניע בתיבות ובמגירות עד שתבוא שעתם לראות אור. נקווה שאמנם תבוא גאולה לכת-בים האלה, לעילוי נשמתו ולהרחבת חקר לשוננו.

במוסד זה רב את ריב התלמידים ריב-אמת ורכש את אימונם ואת חיבתם בשל אומץ-לבו, «העזות» ונכונותו לעמוד לימנם כאשר מצא שטענותיהם טענות-אמת הן ומיוסדות על אדני הצדק, וכשם שהיה ותן כלפי ה-נעלבים, כך היה נקמן כלפי המעליי-בים. מידה קיצונית זו פעמים הכשילה אותו ופעמים הביאה אותו עד דכא, אך עשוי היה ד"ר פריד ללא חת וצעד בשביל היחיד שלו בחיים מצוין ומופלא בסגולותיו ובהליכותיו.

2. תרומתו הכלשנית

כאמור, אהבתו של ד"ר פריד היתה ללשון העברית. בה השקיע מיטב הגיגו. לא היה יום שלא העלה בו אחת משאלות הלשון, דרשה כמין חומר, הפך בה, ביררה וליבנה לאור ידיעותיו העמוקות במקורותינו. בחקר הלשון התגדר בעיקר בשני שטחים, בקביעת מונחים רפואיים ובהתחקות על היסודות הראשוניים של השורש העברי. במחקריו אלה נהג זהירות יתירה. הוא לא התהלל בכוחו הבלשני ולא העמיד פני מומחה, אלא צלל בנבכי לשוננו והעלה חבילות חבילות של ראיות להנחותיו, אם בבחינתם של מונחים רפואיים ואם במיבנם, הוראתם והרכבם של שרשים, שיסודם בשתי אותיות. את השרשים האלה בחן בחינה שקולה ומעויינת ועל פי רוב הצליח להגיה עליהם אור חדש. במשך שנים מספר פירסם ד"ר פריד שורה של מאמרים ב«הרופא העברי» בשם «לשון רפואה או רפוייה», ובהם מתח ביקורת, לפעמים מתונה ועתים חריפה, על כמה מן המונחים שנתחדשו על-ידי רופאים-חוקרים שלפי דעתו לא עלו יפה. בעיקר לא גרס את המונחים שלא היו עשויים לפי רוח הלשון העברית ויוצריהם כפו עליהם צורות זרות, או שהיו לקויים ביסודם המדעי. שיטתו של ד"ר פריד היתה: «חפישו באורייתא שפיר», כלומר — על ה-חוקרים לנצל קודם כל את החומר הלשוני הגנוז במקורותינו העתיקים ורק כשהמונח המבוקש לא ימצא בהם, יש רשות למחדשים לחדש. ד"ר פריד דחה במאמריו אלה כל החידושי-שים שפגומים ופסולים היו בעיניו אם מצד הרכבם והגיונם הלשוני, או שלא היו חופפים את המשמעות ה-